

Кючюбюз бирликдеди – Ата журтубуз ючюн барыбыз да бирча кьол кётюрейик!

Шабат кюн, тотурну ал айы (март), 16, 2024 жыл

№ 30 (21387)

ЗАМАН

Газета издаётся на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: smikbr.ru/zaman

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Къабарты-Малкъарны Башчысы Казбек Коковну республиканы жамауатына Россейни Президентин айырыула бла байламлы ЧАКЪЫРЫУ СЁЗЮ

Къыралыбызда Россей Федерацияны Президентин айырыула башлангандыла. Ала Россейде сегизинчи кере бардырыладыла, кеслери да кеп миллетли демократия къыралыбызны шёндюгю дуняда тарых жолун белгилейдиле. Ол Россей Федерацияны хар инсаньны да ёз сайлаууду.

Республикабызны айырыу участкалары эрттенликде 8.00 сагъатдан ишлеп башлагандыла. Юч кюнню ичинде – 15, 16, 17 мартда – ала эрттенликде 8.00 сагъ-

атдан ингирликде 20.00 сагъатха дери кьол кётюрюге келгенлеге ачылып турлукьдула.

Къабарты-Малкъар Республиканы жамауаты бу жол да, хар замандача, Ата журтха сыймеклигин бла кертичилигин, инсанлык жууаплылыгын, бирлигин бла бир ниетлигин кёргюзтюрюгюне ишексизме.

Багъалы жерлешерим! Айырыу участкалага келип, сайлауугьзуну этерге чакъырама!

Сайлау

Къабарты-Малкъарда РФ-ни Президентин айырыулану биринчи кюнюнде окьуна инсанланы аслам келгенлери белгиленегу

«Республикада жашагъанла саулай къырал бла бирге президент айырыулада Россейни келир заманы ючюн кьол кётюредиле. Ишчи кюн болгъанына да къарамай, айырыу участкалада эрттенликден окьуна кьол кётюрюге келгенлени саны кёпдю. Бирле уа юйюрлери, коллективлери эмда компаниялары бла келедиле.

Республикабызны тамата тёлую, энчи аскер операцияга къатышханла, айырыулага биринчи кере къатышхан жаш адамла да тириликлери кёргюзтедиле»,- деп билдиргенди КъМР-ни Башчысы Казбек Коков кесини энчи телеграм-каналында.

кёре, эрттенликде ишни аллында келгенле болгъандыла. «Участканы Россейни эм Къабарты-Малкъарны Гимнлери согууу бла ачханбыз. Тиридиле адамла. Битеу да бирге участкада 1388 инсан турады эсепде. Бизде КАИБ электрон системала салынгандыла. Алада уа бюлетьенле автоматизацияланган халда саналадыла. Жамауат къарауучула да бардыла, ишлери толтурадыла»,- дегенди ол.

Мурзан Мухамедович билдиргенича, кьол кётюрюню аллында уллу хазырлануу иш бардырылгъанды. «Комиссияны келечилери айырыуучулану юйлеринде болгъандыла, тизмелени тенгештиргендиле, саулыкларына кере бери квалалмай, юйлеринде кьол кётюрюге сыйгелени тизмесин да къурагъанбыз. Биз бюгюн юйюрлерибизни, республиканы, къыралыбызны саулайда келир жашауун айырабыз. Адамларыбыз да аны ангылап, барысы да инсанлык борчларын толтурурла деп бек ийнанам»,- дегенди ол.

Бу участкага кесини сайлауун этерге келгенлени арасында Курданланы Маржан да болгъанды. Ол айтханыча, къыралыбызны жашауунда магъаналы жумушлагъа ол хар заманда да къатышды. «Кесинги сайлаууну этген бек магъаналды, биз келир жашауубузну айырабыз. Адамларыбыз аны ангыларла деп ийнанам»,- дегенди ол бизге.

Нальчикде 109-чу участкага келгенлеге уа концерт окьуна къуралгъанды. Ол Кенжени сабий садында орналынды да, ары жюриген жашчыкьла бла къызчыкьла таматалага анага сыймеклики юсюнден жыр айтхандыла, дагыда къызчыкьла хурмет этерге кереклиси юсюнден тепсеу да кёргюзтгендиле.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Тамблагъа ышануулукь бла

15 мартда, битеу къыралдача, Къабарты-Малкъарда да 355 айырыу участка эшиклери эрттенликде сагъат 8-де ачхандыла. РФ-ни Президентин сайлаууну биринчи кюнню къалай баргъанын билер мурат бла бир ненча участкага баргъанбыз. Аланы таматалары бизге айтханларыча, ише дери келип, кеслерини инсанлык борчларын толтургъанланы арасында жаш адамла асламдыла.

Сёз ючюн, Нальчикде 157-чи айырыу участкага келгенибизде, тёрт адам бюлетьенлени толтура тура эдиле. Аны башчысы Мурзан Бацевни бизге айтханына

Къырал жумушла

Социал-экономика айныуну юсюнден сёлешингенди

Москвада Къабарты-Малкъарны Башчысы Казбек Коковну бла Россейни Правительствосуну Председателини орунбасары Татьяна Голикованы ишчи тюбешиулери болгъанды.

Ушакъны кезиунде КъМР-ни оноучусу республиканы социал-экономика айныуну, бек алга уа вице-премьер жууаплы болгъан бёлюмлени ишлерини баш эсеплерин туура этгенди. Беш жылны баш макроэкономика кёрюмдөлери юслеринден айта, Казбек Коков регионда ол жаны бла болум

игиден иги бола баргъанын чертгенди эмда юлгоге быллай шартла келтиргенди: республикалы бюджетни кеси файдалары кёбейгендиле, бирикдирилген бюджет 2023 жылда 70 миллиард сом болгъанды - 2018 жылдан эсе эки кере кеп. Федерал бюджетден социал болушлукьга бёлюнген ахча

30 миллиард сомдан озгъанды.

Регионну кесини къолайлыгы да ёсгени хайырындан бек магъаналы социал жумушланы тамамларга да къолдан келгенди. Ол санда иш хакъны кётюрюге бюджетни къоранчлары 8,3 процентге ёсгендиле. Республикада иш хакъны орталык ёлчери 2023 жылда 39942,4 сомга жетгенди. Ол а аны аллында жылдан эсе 13,3 процентге аспамды. Жашау этерге жетерик иш хакъны ёлчери да 6,4 процентге

ёсгенди. Арт юч жылны ичинде халкъны ахча файдаларына да иги кесек къошулгъанды – 2023 жылда 18 процент. Хунерликлерине кере кеслерине ишлеп башлагъанланы саны ёсгенди, ишчилени бла жарлыланы саны азая тебирегенди.

Халкъны саны бла байламлы болумну юсюнден айтханда, республикада жашагъанланы санына къошулгъанды: бюгюнлюкде аны ёлчери 906 минг чакълы бирди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Кёрмюк

4 бет

Хурметлеу

9 бет

КъМР-ни Миллет музейинде «Неонацизм бла уруш: тонене эм бюгон» деген кёрмюк ачылгъанды. Анда Уллу Ата журт урушдан башлап, бюгюнлюкге дери фашизмге къажуу къазауатны юсюнден экспонатланы кёрюрге боллукьду.

Халкъыбызны ахшы жашлары, къызлары къайсы заманда да аслам болгъандыла, аланы жерлерине, миллетлерине жарагъан магъаналы ишлерини, жетишимлерини юсюнден биз да хар жолдан сыйлоп айткъыбыз. Бюгюн Байсолтанланы Халиматны, Энейланы Махмудну къызыны, юсюнден басмалайбыз.

Жигитлени атлары унутулмазча

Маданиятыбызны байыкъландырыуда юлюшю уллуду

Социал-экономика айныну юсюнген сөлешингенди

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Өлгөндө эсе тууганланы саны көп бола барады. Саулай алганда, өлгөнлөни саны 18,4 процентте азайгандыла. Регионда жашау ёмюрюк да созулганды эмда 77,1 жыл болганды. Саулай кыралда уа ол 73,46 жылды.

Битеу ол жетишимлеге, регионну Башчысы оюм этгенден, саулук саклауну биринчи болушлук берген бөлүмюнде Россейни Президенти Владимир Путинни хайырындан башланган жангыртуу мадарла себеплик этгендиде. Анга көре багыу мажмелени мекамлары жангыртылады эмда ишлендиде. Аны бла да кыалмай, ала шёндюно оборудование эмда мебель бла жалчытылынадыла.

информациялы амалла эмда аялуу технологияла бла ишлейдиде.

Битеу ол мадарланы хайырындан арууладан сакланыу ишине да игилендирге кыолдан келгенди. Бююнлюкде республикабыз саулук саклау бөлүмде иги жанына тюрлениуле бардырыу жаны бла алчыладан бирине саналады. Көп да бармай дагыда жети багыу мажмемени ишлетирге эмда 18-ине уа тынгылы ремонт этрге белгиленеди.

Казбек Коков Татьяна Голиковага Кыабарты-Малкырага дайым кыайгырганы, республикага, аны жамауатына да артыкыда магнаналы болган жумушланы толтурурга болуш ханы ючюм ыспас этгенди, деп билдиргендиде КМР-ни Башчысыны бла Правительствосуну пресс-службасындан.

Кенгеш

Кыйын болумга тыюшгенлеге кыйгыра

КМР-ни Правительство-суну Председатели Мусулканы Алий Правительствону кезуило кенгешин бардырганды. Анда союзуе оннга жууук бегимни эмда буйрукуну проектлери чыгарылгандыла.

Республиканы кыруулуш эмда жашау журт-коммунал миолк министр Алим Бербеков «Кыабарты-Малкыар Республиканы тийресинде инсанланы тозураган жашау журтладан кёчюрюню» 2022-2025 жылла бла чекленген программасына кийирилли тюрлениуле туура этгенди. Ол билдиргенича, тийишли федерал проектни хайырындан, бу программаны тамамларга асламырак ахча бөлюнгенди. Ол себепден Нальчик шахар округну тийресинде аны бла байламлы ишлени тамамларга деп, кыруулуш организациаладан бири бла этилген келишимни тюрлендирге оную этилгенди. Сёз анда 12,4 минг квадрат метр жашау журтланы ишлеуно юсюндөн барады. Алада бир квадрат метри багысы 22,4 минг сомдан, 37,2 минг сомга тюрленеди. Ахча (185,4 миллион сом) республиканы бюджетинден бериликди.

Дагыда республиканы ара шахарында бир объектни кыруулушу бла байламлы кырал келишимни тюрлендирге оную этилгенди. Бербеков айтканга

көре, ол экономикада болум осалына кетгенини хатасындан, кыруулуш материалланы башха тюрлюлерине алышындырырга керек болганы ючюм этиледи. Алагыда кыоратылык ахча 370 миллиондан 466,2 миллион сомга жетгенди.

Миллетлени ишлери эмда жамауат проектле жаны бла министр Анзор Курашинов билдиргенича, «Кыабарты-Малкыар Республикада кырал миллет политиканы тамамла эмда жамауат политикага себеплик этиу» кырал программа кыбыл этилгени ючюм, «Жамауат организациала эмда граждан жамауатны институтлары бла байламлы кырау» кырал программа ючюм тас этерикди.

Кыабарты-Малкыарда жашаган, кеслери да кыйын жашау болумлага тыюшген талай инсанга болушлук берилгени юсюндөн уруну эмда социал кыоруулау министр Асанланы Алим кысыка айтханды. Правительствону кенештеринде быллай башламчылыккага дайым эс бурулады, аланы хар заманда да дурус кёредиде.

Жыйылыуда дагыда талай министрствону комитетлери, комиссияларына эмда ишчи кыауумларына тюрлениуле кийирилгени юсюндөн сагынгандыла.

УБАШЛАНЫ Мурат.

Тамблагга ышаныулукъ бла

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Участканы секретары Софиат Шомохованы айтханына көре, эрттенликде ишине аллында кыол кётюрюге суйгенле аслам болгандыла. «Алай кёбюсю ыйых кюн келик болур, баям. Бизни участкада 1816 адам барды айырычуланы тизмесинде. Кыол кётюруге хазырлана, юйледе болуп, саулукларына көре кеслери келалмазлыкканы ачыккагаганбыз. Ма бусагытта комиссияны келечилери алагыа юйлерине барлыкдыла», – дегенди ол.

Софиат Хабасовна айырыу участкада кёп жылланы ишлейди. Ол кенжечиле быллай жумушлада тири болганларын айтады. «Таматала, хар заманда, жууупладыла. Алай жаш адамла болганлары да кыуандырады.

Келгенле бла ушакыла да этген эдим. Ала келир жашаулагыа ышаныулукъда кыраганларын, болум тюрлендиргени ийнанганларын айтадыла. Хар ким да келип, ономун билдирсе, ол заманда терсликле, кемчиликке болуку туююлдюле. Аны ючюм инсанлык борчну толтурурга керекди», – дегенди ол бизге.

РФ-ни Президентин айырыула кыалай барганларын республикада 890 жамауат кырачу сюзеди. 109-чу участкада КМР-ни Жамауат палатасында Алтууланы Танзия бла Белла Каширокова эмда «Единая Россиядан» Марита Мамиева кырагандыла кыол кётюруга кыалай барганына.

– Адамла келедиле. Комиссияны келечилери кеслерини профессионал сынауларын кёргюзт-

гендиде. Эрттенли законлага бузуклыккыла этилгендиде, – дегенди Марита Мамиева.

Мечукаланы Мадина уа кесини сайлаун 137-чи айырыу участкада этгенди. Ары келгенлеге миллет кийимдеде жаш адамла дауруслада согуу тубегендиде. «Мен узак болжалга салмай, кыол кётюргенме, энди уа ишге барама. Хар адам да кыол кётюруга кыиралыбызны келир жашауу бла байламлы болганын аныларга тийишлиди», – дегенди ол бизге.

Ма алай тири башлангандыла 15 мартта РФ-ни Президентин айырыула Кыабарты-Малкыарда. Аланы эселпери 18 мартта белгили этилликдиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Эрттенликден окыуна тирилик сезилгенди

Нальчикни 148-чи айырыу участкасына башчылык этген Марьяна Тлостанова айтханга көре, кыол кётюрюге суйгенлени саны биринчи кюнню эрттенликте ала саклагандан аслам эди. Битеу да бу участкада 1513 адам белгиленди.

– Адамларыбызны, кыралыбызны кыадарына уллу кёллю болмай, кеси борчларын сезип келгенлери, сёзсөз, кыуандырады. Иш кыалай барганына кыарарга келгенле да бардыла. Шёндю КМР-ни Жамауат палатасыны бла «Единая Россия» политика партианы келечилери олтурадыла. Башхала да болуку болурла, – дегенди Марьяна Хазретовна.

***

Президент айырулага биринчи кунден окыуна элперибизде бла шахарларыбызда көп адамла кеслерини инсанлык борчларын толтурурга эрттенликде атланган эдиле. Сёз ючюм, Янкой элени орта школунда орналган 313-чу

айырыу участканы эшиклери 8.00 сагытта ачылганлай, кеслерини сайлауларын этрге суйген элпеле ары ашыккыгандыла. Көппе уа ишге бара кыйтхандыла.

– Мен шахарда жашаганлыгыма, эсепте мындама. Аны себеппи ишге дери келип, жумушуму этип, энди кетип

барама, – дегенди Чеченланы Аминат.

«Эрирей» бла «Жашлык» жырчы кыауумла келгенлени келлерин кётюре эдиле. Школчу кызыккыла уа миллет тепсеулеге усталыкларын кёргюзгендиде.

КЫАСЫМЛАНЫ Аминат.

Көппе борчларын толтурурга ашыккыгандыла

Хасания уллу тау эллерибизден бириди. Мында көп миллетлени келечилери бир юйрюнне адамларыча, бир бирге билеклик эте жашайдыла. Дагыстанлы Нурмагомедова Фая да аладан бириди. Ол

дырырга юйретиуду. Бююн айырулага тири кыатышыуу-буз бла да алагыа юлго кёргюзтүрге керекбиз, – дегенди Фая.

Элде төрт айырыу участка барды. Аланы барысында да болуп, кыол кётюруга кыалай

айырыу участкада ол иш РФ-ни Гимнин согууу бла башланганды. Кыол кётюруге биринчилени санында КМР-ни табийгат байлыккыла эмда экология министри Шауаланы Пагону жашы Илияс да келгенди.

Кыол кётюруге келгенлеге элде сабий садха жюрюген кызыккыла бла жашчыккыла миллет кийимле кийип чыккыганды, көппе ышаруларын букдуурламгандыла. Аланы тепсегенлерине, жырлаганларына, назмула айтханларына да кыарсла бла тубегендиде.

Хасанияда 16-чы номерли мектепде орналган 101-чу участкага эрттенликден окыуна 20 процентте жууук адам келген эди. 102-чиде уа 12.00 сагытта дери ол тийреде жашаганланы бек аздан 25 проценти кыол кётюргенди.

Таппасханланы Люба 104-чу номерли айырыу участкага башчылык этеди. Ол айтханга көре, адамланы асламысы алыккыла ишдиде, юй жумушлары бла да кюрешедиле, ансы кеслерини инсанлык борчларын толтурурга барысы да хазырдыла.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

кыол кётюруге биринчилени санында келгенди.

– Бизни, абадан төлюно, борчу – ёноп келген төлюно кыясы миллетни адамны да хурмет этрге, Ата журтну сюерге, саулуккыла жашау бар-

барганын көргенме. Ала айырыулагыа эшиклерин сагыат сегизде кенг ачхандыла. Хар зат да тап кыралганды. Полициячыла, аскерчи да тынчыккыны, низамлыккыны саклайдыла. 100-чу номерли

Жыйыныу

Орта кюн КъМР-ни Спорт министрствосуну коллегиясы этгенди. Аны ишине КъМР-ни Правительствосуну председатели биринчи орунбасары Марат Хубиев да къатышханды. Кенгешде төрт соруу тинтилгенди. Биринчиси ведомствону озган 2023 жылда ишине юсюнден эм юсюбюздеги жылгъа планлары бла байламлы эди. Ол эсепле бла жыйылгъанланы КъМР-ни спорт министрлиги орунбасары Аналаны Аслан шагъарей этгенди. Ызы бла жыйылгъанла Лескен эм Май районлада спорт къалай айныгъаны юсюнден докладлагъа тынгылагъандыла.

Докладын а Аналаны Аслан кеп болмай Правительствону ююнде регионда спортну айныуна жораланы бардырылгъан стратегиялы сессиядан башлагъанды.

– Къабарты-Малкъарны власть органдарына спортха энчи эс белгенлерине бек ыразыбыз. Анда сёз 2030 жылгъа дери республикада къаллай магъаналы ишле тамамланьгъа кереклисине юсюнден баргъанды. Биз ол кюн Правительствону Председатели Мусукланы Алийге көргюз-толген отчётта болгъан затла толусунлай жашауда бардырыладыла деп айтыргъа къыйынды, жарсыугъа. Ол муниципал администрациялары статистику тарихлерине кере жарашдырылгъан эди. Бир-бир кезимле бла байламлы бизге эсгертиле этилгендиде.

Ол кемчиликтери кетериу жаны бла къагытланы биз район администрациялагъа ашырып, къысха заманы ичинде толу жууапла сакълагъаныбызны билдиргенбиз. Бююн да сизден хар элде спорт бла байламлы болумну юсюнден толу информация жарашдырып ашырыгъызыны тилейме. «Жол картаны» жарашдырыуда ол бизге керек информацияды, – деп чертгенди Ана улу.

Докладчы чертеннге кере, Россейни Президентини буйругу бла 2030 жылгъа дери физкультура бла жүрешген гражданданы саны 70 проценте жетерге керекди. Ол көрүмдуге жетер ючюн а, жер-жерли администрацияла халкъ бла тийишлисича ишлерге керекдиле. Бююнлюкде Спорт министрствосуну бойсунууда муниципалитетледе 13 бёлюм бардыла. Дагъыда 47 спорт школ, аккредитацияны этген 52 спорт Федерация, Олимпиада совет эм дагъыда тюрлю-тюрлю спорт эм фитнес арала да ишлейдиде. Бююнлюкде аслам иш төрт ызда бардырылады: асламлы спортну, адаптивный спортну, бийик жетишимле-

Районлада спорт не халга болгъанын сюзгендиде

ни спортун айнытуу эм спортну инфраструктурасын бла миолк базасын кючлеу. – Асламлы спортну айныу, миллетни саулукълугун ачыкълагъан шартладан биринди. Шёндю къырал анга энчи эс беледи. Аны бла байламлы озган жылда республикада бек кеп иш бардырылгъанды. Аланы барын да былайда санап туруп кереклиси болмаз. Дагъыда былайда ГТО-ну нормативлерин толтуруу бла байламлы халны да ачыкъларгъа сюеме. Былтыр анга сегиз минден артыкъ адам къатышханды. Аладан алты минден аслам салынган борчланы толтуруп, тюрлю-тюрлю белгилеге тийишли болгъанды. Адамланы спортха сейирлери ёсе баргъаны бек къуандырады. Алай бу ыз

бла ишни мындан ары да кючлерге керек боллукъду, – деп белгилегенди докладчы. ГТО бла байламлы школ клубла кзурауну да Аслан Хусейнович тюзге санагъанды. Алада, эришимуле бардыра, кючлюкени белгилеп, ызы бла уа ол командала район, ызы бла уа республика даражалала да эриширча онгла кзуаргъа керекди. Алай бла гитчеликден окъуна спортха тартынуу да ёсерикди жаш тёлюде. – Дагъыда биз муниципалитетледе адам санына кере специалистлени белгилерге чакъырдыбыз. Аланы 10 минг адамгъа бир специалист деген көрүмдуден тохташдырыгъа чакъырабыз, – дегенди ол. ГТО-ну сынамларындан жетишимли

ётгенлеге уа жууукъ заманда тюрлю-тюрлю себепле боллукъдула. Сёз ючюн, налогла тыйыу боллукъ тыйюлду. Битеу ол затланы эсге ала, нормативлени берирге сюйгенлени саны ёсерикди, аны бла бирге уа ол тюрлениуге хазыр болургъа кереклисин чертгенди докладчы.

Спортну айнытууну магъаналы кесегинден бири уа саулукъларында чекленген онглари болгъанла бла ишлеудю. Гражданданы ол категориясында адаптивний спорт бла жүреширге сейирлерин кюзгъау бек керекки жумушладан биринди.

– Бююнлюкде беш муниципалитетде ол жаны бла къаллай иш тамамланганыны юсюнден информация барды. Энтта да ала бла ненча адам ишлегенини юсюнден, сакъатлыклары къаллай ыз бла болгъаныны юсюнден да толуракъ билдирюле сакълайбыз. Алай бла болумну толуракъ ачыклар амал табарыкъбыз, – дегенди Аналаны Аслан.

Ызы бла ол бююнлюкде республикада спортну къаллай тюрлюлери айныгъанында тохтагъанды. Алай бла спортну 39 тюрлюсю бла республикада 27 693 адам жүрешедиде. Аладан 25 минден асламысы жаш тёлюде, жыл саны 18 жылгъа дери жетмегендиде. 14 спорт школ бююнлюкде бийик жетишимле болдуругъа ишлейди эм олимпиада резервилени даражасындады. Базалы тюрлюледен бизде 11 ишлейдиде.

– Алгъын Къабарты-Малкъарда аланы саны 13 болуучу эди. Алай Россейни Спорт министрствосуну 2022 жылда 23 июнда чыгъарылгъан буйругу бла байламлы излемле кючлюле болгъанлары себепли, ол тизмеден стол теннис бла футбол кетерилгендиде. Буйрукъ бла тийишлиликде спортну бу тюрлюлеринден къыралны жыйымдыкъ командаларыны санына кирирча жетишимле көргюзторге керек эди, – деп билдиргенди Ана улу.

Спорт школаны юсеринден айта, ол бююнлюкде алада 678 штат тренер ишленлерин билдиргенди. Аладан сора да башха ишлеринден сора жүрүп ишленгени саны 219 жетеди. Бийик категориялы тренерлени саны 131 бийик категориялы специалистледиде. Тренерлени жыл санларыны юсюнден айта, ол 35 жыллары толмагъанланы саны 177 болгъанын чертгенди. Жыл санлары 36-64 жылгъа дери жетгенлени саны уа 441 болады.

Дагъыда докладчыны ахырында Ана улу спортчуланы саулукъларына республикада аслам эс бёлюнгенини юсюнден да айтханды.

Ызы бла жыйылгъанла Лескен эм Май районлада физкультураны бла спортну айныуларыны юсеринден докладлагъа тынгылагъандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Тюшондюрюу

Табийгъатха аялуу кёздөн къарарча

Республикабызны айбат жерлери, насыпха, кёпдюле. Аладан бири Минги тауну тийресиди. Ол адамланы бурун замандан бери да кесине тартханлай турады. Бери жаланда тау төппелеге ёрлер, къар басхан сырладан лыжала бла учар ючюн келмейдиде, кёпле нарат терекле, таза хауа, гара суула, дарман битимле ючюн да жокълайдыла бу жерлени.

Алай, жарсыугъа, табийгъат байлыкъла ёмюрлюк тыйюлдуле, ала таркыйгъан да этедиле. Ол хазнабыз а адам улу анга не кёздөн къарагъанына кере да болады. Аны алайыгъын «Приэльбрусье» миллет паркда ишлегенле иги биледиле эмда тегерегибизде къудуретни сакълар ючюн къолларындан келгени аямайдыла. Асанланы Борисни жашы Мурат, аны орунбасары Сотталаны Масхутну жашы Мухаммат, башхала да бек жууаплы кёздөн къарайдыла.

Приэльбрусье миллет паркны таматасыны орунбасары Сотталаны Масхут бла аны юсюнден ушагъыбызда ол байлай айтады:

– Ёсноп келген тёлню табийгъатха ие кёздөн къарай билдирге юйретиуге биз улуу магъана беребиз. Терс-Кёолну бла Элбрус эли мектеплери бу тийредедиле. Ала агъачны тазала жаны бла биз бардыргъан ишлеге хар заманда да тири къатышадыла. Алагъа Огъары Басханни бла Нейтрино посёлжаланы школларыны окъучулары да дайым къошуладыла.

Сабийле аланы жашаулары табийгъат бла къаты байламлы болгъанын билдире, аны ариулугун сакълау барыбызны да борчубуз болгъанын да ангаларгъа керекдиле. Биз Минги тауну тийресинде школлада аны бла байламлы дайым дерсле, лекцияла, семинарла, конкурсла, викторинала бардырыгъа оюлашханьбыз да анданды.

Алай ишле Терс-Кёолну орта школунда терк-терк бардырыладыла. Жетинчи-тогузунчу классланы окъучулары аланы хар бирине да тири къатышадыла, ахшы билмилери бла да къууан-

дырадыла. Минги тауну тийресинде къаллай жаныуарла бардыла, не битимле ёседиле деген эм башха соруулагъа къыйналмай жууап бередиле. Аны бла да къалмай, республикалы эришюлеге къатыша, илму-тинтуу ишле бардырадыла, лекцияла, докладла жазадыла. Аланы кзурулап, махтауу боладыла.

– Элбрусуну этегинде къар май айда эрип башлайды. Андан сора Миллет паркда ишленгени жумушлары кеп болуучу заман жетеди. Школчула да, хар замандача, агъачны тийресин тазалагъа бизге болушургъа келирле деп, улуу ышаныулукъдабыз, – дегенди ахырында Сотталаны Масхут.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Эсгертиу

Энчи онгла кимлеге бериледиле?

Федерал налог службаны (ФНС) Къабарты-Малкъарда бёлюмюнден билдиргенлерича, ырыскы ючюн налогла бла байламлы льготала РФ-ни Налог кодексине, субъектлени законларына, жер-жерли самоуправление органданы норматив-праволу актларына тийишлиликде берилдирге боллукъдула. Бизни республикада аланы толу тизмеси бла «Справочная информация о ставках и льготах по имущественным налогам» (<https://www.nalog.gov.ru/sh07/service/tax/>) онлайн-сервисге кирип шагъарейлендирге амал барды.

Былтыр былайла налогу юсу бла льготалары болгъанла (жер участкаланы, транспорт средстволаны, жеринден телдирилмеген мюлкню иелери) аны юсюнден быыйл 1 апрельге дери налог органдан билдирсинле. Суйсегиз, аны Почтагана неда МФЦ-гъа барып жибергиз, суйсегиз а, ФНС-ни сайтында «Налог тёлуюню энчи кабинетине» кирип ашырыгъыз.

Льготаны юсюнден алгын жыллада билдиргенден а аны жангыдан излемейдиде. Пенсиячыланы, жыл санлары пенсиягъа чыгар чекге жете тургъанланы, юч неда андан кеп акылбалыкъ болмагъан сабийлери болгъанланы, ёлчехи 50 квадрат метрден озмагъан мюлк объектлени иелерин да заявление берууден эркин этгендиде. Налог орган дагъыда бу льготаны Социал фондан, Росреестрден, социал кзуруула органдан информацияны алып, кеси жарашдырыгъа боллукъду.

Кёрмюч

КЪМР-ни Миллет музейинде «Неонацизм бла уруш: тюнене эм бюгон» деген кёрмюч ачылганды. Анда Уллу Ата журт урушдан башлап, бюгонлюкге дерри фашизмге кьажу кьазуатны юсюнден экспонатланы кёрюрге боллукьду. Ол «Боевое братство» битеуроссий жамаут организацианы КЪМР-де регион бёлюмюню башчысы Гелястанланы Барисбий, энчи аскер операцияны ветеранлары, аскерчилени жуууклары, жамаут да кьатышкандыла.

Аны ачылууна КЪМР-ни Парламентини спикери **Татьяна Егорова**, культура министриси орунбасары **Кьарчаланы Аминат**, «Боевое братство» битеуроссий жамаут организацианы КЪМР-де регион бёлюмюню башчысы **Гелястанланы Барисбий**, энчи аскер операцияны ветеранлары, аскерчилени жуууклары, жамаут да кьатышкандыла.

Кёрмюч кьазуатда жан бергенлени хурметине бир минут шумсуз туруудан башланганды.

Татьяна Егорова кёргюзтулген экспонатла нацизм келтирген хатаны, зорлукьну, шёндюго заманда Донбассда жашагьанла сынагьан кьыйынлыклары ачыкь этгенин белгилегенди.

«Биз фашизмни жокь этгенли 80 жылгьа жуууклаша келеди, шёндю да ол адам улугьа быллай кьыйынлыкьла келтиргенин ангылагьан кьыйынды. Бу экспонатлагьа кьарай, Новороссияны, Донбассны халкьлары Россейге кьайтыргьа ыразы болгьанларын бютюнда ангылайбыз. Дагьыда билемисиз не зат жарьытады? Совет союзда бай, айныгьан регион бизни кёз аллыбьызда неонацизм жайылгьан жерге бурулгьанды, бизге кьажу запад кьыралланы айтанларына бойсунуп башлагьанды. Кёрмючде болгьан документле, материалла уа анга шагьатлыкь этедиле, - дегенди спикер.

Татьяна Борисовна бюгонлюкде энчи аскер операцияда кёп жерлешлерибиз Ата журтубузну жалынчакьсызлыкьтын кьолларына сауутла алып кьоруулагьанларын чертгенди. «Жигит жашларыбьыгьа жо-регимден ыразылыкьны айтыргьа сиеме. Тюзлюк ючюн жан бергенлени атлары ёмюрлюк боллукьдула», - деп кьошканды эмда кёрмючню кьурагьанлагьа ыспас этгенди. «Республиканы хар инсаньы да кёрюрге керекдиле аны», - деп кьошканды.

Кьарчаланы Аминат а кёргеннен кёлю толгьанын айтханды. Кёрмюч неонацизм, фашизм адам улугьа келтирген кьыйынлыкьлагьа эс бурургьа чакьыргьанын белгилегенди. «Бу ачы

Жигитлени атлары унутулмазча

сёзлени магьанасын бизни кьырал иги ангылайды. Аппаларыбьыз, аталарыбьыз кьанлы урушда анга кьажу тургьандыла. Алай фашизм биягьы тирилрге юрешеди. Бюгон а бизни жашларыбьыз бу зорлукьгьа кьажу тургьандыла, Ата журтубузну кьоруулай, жигитликле этедиле, кишиликни юлгюсюн кёргозтедиле. Аланы арасында уа Кьабарты-Малкьарны батыр уланлары да кьоруулайдыла мамырлыкьны», - дегенди ол.

Гелястанланы Барисбий кёрмючню кьурагьа болушлукь этген ведомстволаргьа ыразылыкьны айтханды. Экспонатла аскерчилени батырлыкьларын кёргозтген бла бирге жамаутны бирикдирир мурат бла кьурагьанын белгилегенди ол. «Не-

онацизмни адамлыкь ышанлары жокьду. Алай душман салгьан кючге кьарамай, Хорлам бизники боллукьду. Биз не кьадап бириксек, муратыбьыгьа ол кьадап терк жетерикбиз», - деп белгилегенди ол.

Жыйылууда дагьыда Ич ишле органланы ветеранларыны республикалы советини башчысы **Муаед Пихов**, Донецк республиканы Жигити **Мурат Барсагов**, энчи аскер операцияны ветераны **Герман Шевчук** да сёлешгенди.

Ала аскерчилени асламы жаш адамла болгьанлыкьгьа, Ата журтубузну эркинлиги ючюн жанларын аямагьанларын айтхандыла. Муаед Пихов бюгонлюкде республиканы билем берген 160-дан аслам учреждениасына афган урушну,

энчи аскер операцияны жигитлени атлары аталгьанларын эсертгенди.

Мурат Барсагов а жууукь кезиуде СВО-ну ветеранларыны жамаут организациасы кьураллыгьын, аны регионлада, муниципалитетледе да бёлюмлери боллукьларын билдиргенди.

Герман Шевчук жер-жерли кьазуатлагьа кьатышканын, алай энчи аскер операция аладан кюйсоз болгьанын, бизге кьажу кёп кьыралланы биригулери тургьанларын чертгенди. «Кёрмючде суратлада жашланы кёбюсюн таныйма, алагьа тюбегенме. Биз аланы жигитликлерин эсибизде тутаргьа борчубуз. Ол кезиуде ала тизгинлерибизде кьаллыкьдыла», - дегенди ол.

Кёрмюч 22 марта дерри ишлерикди. Экспонатланы юслеринден айтханда, аланы бир кесеге Уллу Ата журт урушну тарыхына аталыдыла. Ол санда Совет Союзну Жигитлери Байсолтанланы Алимни бла Кубати Кардановну орденле эм майдалла бла кителыери бардыла. Экинчи жарымы уа энчи аскер операциягьа жораланыды. Мамырлыкь ючюн жан берген аскерчилени суратлары энчи жерин алгьандыла. Дагьыда кьырал сауугьала, аскерчилени кереклери, сауутла, аскер бёлюмлени байракьлары, аскер кийимле, медицина керекле да бардыла.

Экспозицияны башламчысы - «Боевое братство» организацианы Прохладныйде бёлюмюню башчысы **Михаил Мельников** бизге айтханыча, экспонатланы арасында минала да бардыла, ол санда «лепесток» деген ат аталгьан сауутла. Аланы уа украинлы аскерчиле мамыр адамла жашагьан жерледе кьююп кетедиле.

«Биз СВО баргьан жерледе бола, аскерчилерибизни батырлыкьларын жамаутха ачыкь этерге кереклисине тюшонгонгем. Эки жыл мындан алгьа биринчи экспонатланы Прохладныйде кёргозтген эдик. Андан бери уа кёрмючге кёп зат кьошулгьанды, ма бюгон жашларыбьызын бери келген жуууклары да музейге жангы затла берирге айтхандыла. Биз кёрмючню республиканы битеу районларына, шахарларына бла эллерине элтирге, жамаутха кёргозторге сиебиз. Ол аскерчилерибизге, аланы жууукларына, бютюнда уа ёсюп келген тёлгоме магьаналыды, - дегенди ол бизге.

Михаил Мельников республиканы оюучуларына, энчи КЪМР-ни Башчысы Казбек Коковха аскерчилеге этилген жандуурлукь болушлукь ючюн ыразылыкьгьа да билдиргенди.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Суратланы **МАМАЙЛАНЫ Алий** алгьанды.

Мадарымлыкь

Промышленностьха танз болушлукь

Быйыл Кьабарты-Малкьарны Гарантия фонду промышленность бёлюмде урунган предприятиялагьа болушлукьгьа 62 миллиондан артыкь сом берликди. Ачха федерал эм республикалы бюджетледен бёлюнюрюкдю.

КЪМР-ни Промышленность, энергетика эмда сатыуу министрствосуну пресс-службасындан билдиргенлери ча, Гарантия фондну ишине торленуле кийиргенлери себепли, энди ол регионда промышленностьну айнытуу жаны бла борчну толтурургьа эркинлик тапханды. Аны чеклериуде ол предприятялагьа билеклик этеди эм айныргьа болушады.

Алай бла, быйыл да тийишли жумушлагьа 78,094 миллион сом бёлюнгенди. Андан 15 миллион сомну

республика кесинден кьошканды. Саулай алып айтханда, 62,063 миллион сом фондну бохчасын байыкьландырыргьа хайырланыллыкьды.

Бюгонлюкде фондну кьолайлыкьгы 111 миллион сомгьа жетеди. Аны бла бирге 104,058 миллион сом багьасына предприятялагьа процентсиз ёнкючле берилгенди. Ол шарт регионда промышленностьну айнытыргьа эм экономика бёлюмде болумну игилендирге себеплик этерикди.

Былтыр биригулеге производстволарын кенгертирге, оборудованиларын жангыртыргьа эм продукцияларын игилендирге 60 миллион сом чакьлы процентсиз ёнкюч берилгенди.

Андан сора да, 2021 жылда 30 миллион сом тенгли биринчи субсидияны эки предприятя алгьандыла. Бурунгу жылда да ёнкючлери бир кесегин жабарча юч предприятя 14 миллион сомну хайырлангьандыла.

Эсге сала айтсакь, Гарантия фонд республикада ишленгенди онбеш жыл болады. Ол ачха бла федерал эм республикалы бюджетледен жалчьтылынады. Кьыралдан болушлукь эки жылдан аз ишлемеген, налогла жаны бла борчу болмагьан, сьодлюкге тошмеген, банкротлукьгьа жетмеген эм ачыкь халда ишленген предприятягьа тапдырылады.

Жангылыкь

Хайыр келтирлик майданла

Россейни Экономиканы айнытуу министрствосу бла Москваны правительствосу «Инвестиция картаны» жарашдыргьандыла. Анга кёре россейли эм тыш кьыраллы инвесторлагьа хайырлы боллукь майданланы излерге жарарыкьды.

Картада онлайн халда ашханадан заводха не тюрлю проектге да жер табаргьа, инфраструктура технология жаны бла кьошууда кьаллай кьоранчла чыгьарыкьларынын, проектни тамамлаулагьа федерал эм регион даражда кьаллай себеплик этилигин тергерге боллукьду.

Кьабарты-Малкьарны юсюнден айтханда, ол картада 16 майданда кёргозюледи, деп билдиредиле Курортла эм туризм министрстводан.

Билдиргу

Жамаут кьараучулары арасы

Россейни Президентин айырыула бла байламлы республикада Жамаут кьарау ара ишлеп башлагьанды. Ол Жамаут палатада орналады. Анда айырыула барлыкь юч кюнню ичинде видео амал бла 212 айырыу участкада хал тюзюнлей кёргозюлюп турлукьду.

Араны ишине Жамаут штабны, политика партиаланы келечилери, волонтерла да кьатышаддыла. Сайлау бузукьлукьсуз ётерине битеу да 890 жамаут кьараучу кьарарыкьды, деп билдиредиле Жамаут палатадан.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфья.

Хурметлеу

Маданиятыбызны байыкъландырыуда юлюшю уллуду

Байсолтанланы Халиматны, Энейланы Махмудну кызыны, юсюнден материллини редакцияга искусствоед Аппайланы Жаухар жазып жибергенди. Халккыбызны ахшы жашлары, кызылары кыайсы заманда да аслам болгандыла, аяны жерлерине, миллеттерине жаргаан мағаналы ишлерини, жетишимлерини юсюнден биз да хар жолдан сыйлоп айтабыз.

Халимат малкьар халкк кечгюнчюлюкте тебирерден бир ыйыкк алгга туугъанды. Аны алпында уа юйюрге уллу кыйынлыкк келгенди: юйюр тамата Энейланы Махмудну жалган дау бла тутхандыла. Артда аны кыадары кыалай болганын киши билмегенди. Жууккылары кеп жылланы хапар билерге корешгендиле, алай аны жер юлюшю кыайда тапханыны юсюнден окуяну жулк билалмагандыла. 1966 жылда терс-лиги болмагъанлай азап чекгенди деп, анга реабилитация этилгенди.

1944 жылда 8 марта уа дагыда бир кыйынлыкк келеди: таулула туугъан жерлеринден кечюроледиле, уакзада айтылганына кере – емюрлюкте. Таш жерге барган битеу жолуну аналары Чепкенчиланы Зайнаф, кыолунда да сегиз сабийи бла, жилигъанлай барганды, алай бла кез жарыгы куруп, хаза абери кермей кыалганды. Юйюрно кыйынлыкк аны тамата жашы Хусейни боюнуна тошгенди. Энейланы юйюрно Киришк элде орнатхандыла. Жашуа айланлагга да кыарамагъанлай, жети сабийини жапары сакалапханды. Сабийлигинден окуяна тири, акылылы Халимат анына болушханды, бир кесек ёсгенден сора, аны ахшы болушлукчусу болганды.

Сегиз классны тауусхандан сора, кыыз Пишпекни эл миюк техникумуна киргенди, анда элге жарарыкк оюнучуланы хазырлагхандыла. Ол бу усталыккыны бошдан сайламагъан эди. Биринчиден, ол атасына хурмети эди, бирси жанындан а, аны сабийлигинден бери да алчы, кыурачу хунери эсленгенди. Халимат алпына бир борч салса, анга жетгинчи тынчаймаганды.

1957 жылда юйюр тарыхлы ата журту Кенделенге кыайтханды. Ол кезиге аны атына Гунделен дегендиле. Халимат окуууну

Нальчикде эл-миюк техникумда андан ары бардырганды, аны 1958 жылда бошаганды. Бир жылдан КМККУ-ну химия-биология факультетине киргенди. Кеп да болмай вузну ректору Хатута Бербеков студентлеге чакырыу сёз айтханды: «Ким барлыккыды Кенделен элде 7-чи номерли сабий юйде андагы осал кызыккылы сабийгга бла ишлерге?» Энейланы Халимат ол ишден качмаганды, бир кесекден а сабийлени да тынчайтханды.

Сабий юйюне директору Жашууланы Исмайыл аны кыурачу хунерин терк эслеп, шыкун тамата пионервожатыйи, жарсыла чыккган классны юйретмучюсю эм класс башчысы этгенди. Бир кесекден кызыны школ комсомол организацияны секретарына айыргандыла. Жаш устаз кесин аймай корешгенди. Ол сабийле бла кече-кюн да болганды, алагда деп жангы затла кыураганды.

Художестволу самодетельность кыураганды, окуучулары эсгеру жерлеге жолуучулуккагга элтгенди, табиигъатха чыгарганды. Ол жаш адамланы пионер эм комсомол иште сейирлерин кыоз-гаганды. Сабийле аны керти да сыйлоп, жуукк заманда мектеп эм игиге саналып башлагъанды. Аны сынамыны юсюнден республикалы газетледе жазгъандыла. Халиматны школ ишчилени Украинада бардырылган битеусоюз кенешине да жибергендиле, ол анда жаш тёлюню юйретуи жаны бла кесини жетишимлерини юсюнден хабарлаганды. Андан сора аны сынамыны юсюнден статьяра ара прессада да чыгаргандыла.

Уста педагогик эм комсомол алчыны юсюнден ВЛКСМ-ни Кыбарты-Малкьар обкомунда да эшите-эшите тургандыла. Энейланы Халиматха школчю эм окугъан

жаш тёлюню бёлюмюне инструктор бол деп, кыаты болгъанлай тургандыла. Алай бла ол 1968 жылда ыразылыгын бергенди. Жетишимлери иш жаны бла ёсрге ахшы амал болгандыла: кеп да бармагъанлай аны ВЛКСМ-ни обкомуну маданият-асламла бла иш секторуна тамата этгендиле. Аны башчылыгындыла тынгылы ишлеген агитбригадала кыурагандыла, ала бла ол Кыбарты-Малкьарны битеу элдеринде, жайлыкларында болганды.

Халиматны жетишимлери эм бет жарыккылы урунганны ючюн «Халккыга билим берюну отличниги» белги, В.И. Ленин туугъанлы 100 жыл толганына майдал, кеп санлы комсомол саугъала бла белгиленгендиле.

Ол кезиге бир неча айны ичинде КМАССР-ни маданият министрени орунбасарыны кулугуна адам табылмагъанлай турганды. Энейланы кызылары кеси да билмей тургъанлай, КПСС-ни обкомуну биринчи секретары Тимбора Кубатиевич Мальбахов анга маданият министрени орунбасарыны кулугуна кел, дегенди. Халимат абыз-ыраганды. Ол кеси айтханнга кере, аны кулуккыла бла бирге боюнуна салынырыкк уллу жууалпылыкк кыоркытханды.

Ишге жангы тохтаган министрени орунбасары тийишли китапаны эм журналланы алпына жыйып, окууп, хар неге да юйренирге кёлленгенди. Кысыха замананы ичинде ол битеу элге барганды, колхозланы, совхозланы таматалары, эл советлени председателири бла тобешгенди. Ол кулуккыда

ишлеген битеу 28 жылны ол самодетельный халкк ансамбльлени кыурауларына себепки этгенлей турганды.

Биз чыгармачылыкк кыурумлары эришулерин эмда алагда кыураулары аслам халда бардыра эдик, - деп эсгереди Халимат Махмудовна. - Чыгармачылыкк программаларыбызны башха-башха шахарлагга элтгенбиз, анда анда бийик багга алгандыла. Беш кере элде маданият-шефик иш ючюн кыолдан кыолга этген Кызыл байраккыла тийишли болгъанбиз (юч кере – битеусоюз, эки кере – битеуроссей). Айттыргга керекди, бизни жетишимли кыурадала киши да кыатлалмаганды.

Министрни орунбасарыны кулугуну биринчи кюнлеринден окуяна Байсолтанланы Халимат тозураган маданият юйюли ремонтлары эм жангыртылынылары бла кюрешгенди. Ол жылда кеп жангы кыурулуш мекамла ишленгендиле, биринчиден а, маданият юйле бла кыалай, маданият-спорткомлексе, аслам халкк ансамбльле, сабий кыауумла «юлголю» даражаны алгандыла.

Халимат Махмудовна кадр ишчилени хазырлауда да энчи эс бурганды. Ол не заманда да болумгга кыарамагъанлай, сакк болгъанлай турганды: торленуени магъаналыккыларын ангылаганды, болумну иги жанына бурургга кыолундан келгенди. КМАССР-ни маданият министрствосуну мурдорунда халккыла арлы, битеуроссей, регион даражылы жыйылуула, маданият, сынам жыйуу тобешуле эм башха алай жуумушла кыурагандыла. Самодетельный эм сабий халкк чыгармачылыкк кыурумлары кыурадала, тыш кыураалыгга да гастрольлагга барыулары терк-терк болгандыла.

Байсолтанланы Халимат Махмудовна Кыбарты-Малкьарны делегациясына башчылыкк этип тыш кыураалыгга, кыураалы башха регионларына да кеп кере чыкканды, кыайсы жолуучулуккада да аны хурметин кергендиле. Аны ючюндю аны аслам махтау кыагытла, дипломла, майдалла, айырмалы белгиле алганы, торлю-торлю эришулени бла фестивальланы кеп кере лауреаты болганы да. Аны саугаларыны эм сыйлылары уа «КМАССР-ни маданиятыны сыйлы кулуккычу» бла «Россей Федерацияны маданиятыны сыйлы кулуккычу» даражалы атла, «Сыйлылыккыны Белгиси» орден болгандыла.

Эде тулуу

Шахмырзаланы Османни жашы Саидни юсюнден аны кыарындашы Апасны кызы Елизавета бла ушак этгенде кеп зат билген эдим.

Сёзсөз, Саидни аты малкьар халккыны тарыхында кесини жерин алганды. Ол «Таулуна календарында» бизни халккыбызны жашуу аны сёз бла суратлагханды. Айхай, дуния терк торкленди, аны бла бирге миллет жашуа да. Аны ючюн адабият чыгармала тарых шагъатлыкка болуп барадыла. Социал сөтледе малкьар эм орус тилдеде басмаланган «Таулуна календары» бизни республикада жашаган битеу миллетлени келечилерин сейирсиндиргенди. Кеси бизни ай, кюн атларыбыз кеп затны юсюнден сагыш этдиредиле. Саидни хар тизгини бююнлюкте бизге багъалды. Аны чыгармачылыккыны адамлыккыла бла байламыды. Халкк адамы болганды Саид, миллетлибизде болган адет-терелеге кере жашаган.

Ол ахлуларыны кыаты журютген адам болганын энчи чертирге керекди. Кыарындашы Апас ауушанындан сора аны сабийлерине кез-кыулакк болгъанлай турганды.

Шахмырзаланы Елизавета да дуниясын алышханды, жаннетли болсун. Алай аны айтханлары мени эсимдедиле. «Саидча, таза, халал адам дуниягга жаратылган болмоз. Аны Нальчикде фатары обшежит киби болуучу эди, битеу шахарга келген жууккыларыбыз анда тохтачу эдиле. Мен да жашагъаны аны кыолунда. Окуугга киреме дегенимде, ол малкьар тилини бла литератураны бёлюмю-

Халкк жашуу уста суратлагханды

не барсам сыйгенди. Унамаймы. Азияда школну бошаганыбыз ючюн, ана тилими терен билмей эдим. Химия-биология факультетте кирем. Саид ыразы болмагъан эди, экзаменлени кыалай бересе деп, студент жылларында бир кере окуяна сормаганды. Ол барыбыз да миллет кулугурагга кыулулк этсек сие эди. Бизге, Апасны сабийлерине, мени ёксюзлерим деучю эди, жаннетли болсун. Атам ёлгенде, гитчечик эдим алыккы, танаймаймы аны. Ол а аталык этгенди. Аха бла угъай, ол жарлы дунияда кимни неси бар эди – жо-рек халаллыккы бла».

Саид ангылагханды заман маданиятыбызны жокк этип барганын. Кечгюнчюлюкте, гыржын табылмаган дунияда, ол халккыда эшиттенин кыагытха тошюре эди, окутуу ишини да бардыра эди. Назмучу, устаз, жарыккыландырычу, фольклорчу, этнограф, тарыхчы кеп халкк жыраны, жомаккыны, нарт сёзлени, нарт эпосу ёзегин кыураган таурухланы саккыла-анды келлик тёлюлеге.

Бир-бирле, таулула да, башха аз санлы халккылача, эртте-кеч болса да, жокк болуучу, эририк сундыла. Шахмырза улу ийнанмаганды анга. Аны оюнуна кере, хар инсан да миллет энчиликни, миллет сезимини саккылар ючюн кыошумчулукк этерге борчлуду.

Дагыда Елизавета Апасовна ны бир эсгерую: «Мен паспорт алып келгенимде, Елизавета деп

нек жазгандыла, Лиза деге жармаймы эди, деп урушды ол. «Сормагандыла манга, Лизаны сөз жазылуу алайды деп этген болупла», - дейме. Сора, тёмзей, жилия кыалама. «Да, сен жашыгга Алексей атагъанса да», - дейме. Ол а: «Алексей тойюлдю ол, Алийди», - деп жууалгайды».

Саид, кыарындашы Апас да ийнанган адамла эдиле. Экинчи комиссар болганды, кечгюнчюлюккю алында уа Огары Чегемде колхозну башчысы эди. Бий тукумлары гунч этген жылда ол, жашырын алагда хапар билдирип, келпени ёлюмден кыутхарганды. Халккыбызны тарыхында алай шагъатлыккыла чекюз багъалдыла шёндю жашагъанлагга да, келлик тёлюлеге да.

Къанын кючю... Саидни бла Апасны аналары Кыулыланы Ададжат бла Кыайсыны ата-сы Шууа экиге айланган эгеч бла кыарындашыла. Елизавета Апасовнаны эсгерулеринден: «Къайсын кыйын ауруп, Чегемге барганымда, ол манга: «Эгечден туугъан, юйюмден аяккыларым бла чыгып, артха уа бауурум бла кыайтым», - деген эди.

Закый Кыайсын Шахмырза улуна бек улуу багга бичгенди: «Къара таныган адам болуп, бизни тилибизде чынг алгга назму жазганныгга Казим саналады, экинчиси Шахмырза улу», - деп. Дагыда Кыулий улу «Къыйын жол» деген статьясында чертгенди:

«Мен ангылагханды кере, «Къая кызы» - кыарылгъач» бизни тилде жазылган назмулары не иглеринден бириди. Аны жюрексинмей окугъан кыйыныды. Кыарлы тауларыбызны, салкын агъачларыбызны, эмлик сууларыбызны – биз не узакъда да жюрегибизде тутхан, кёкорегибизде дууча жо-роттен бийик жерибизни юсюнден Саид шатык, ариу жазады».

Къайсыны... Шахмырзаланы Къай Саид» деген назмусунда окуучуну жюрегине жетерик тизгинле бардыла:

Кыарындаш болдунг сен хар таулу малкыгга, Кыара таныттынг кеп кыойчугга, ташчыгга. Таулары сыйдогун, татлы, ачы да кёрдогун, Бу жанынг киби кёрген жеринге кирдинг. Кыабырынга жауады кыары, жаууну, Барыбыз кёрлюгюбюз да олду, жаным. Башха жерде кыалмаганынга ыразы Бол, кесине алганынга Чегем ауузу. Жат, Саид Шахмырза, сыйген тауларынгга, Ол эди сени осуатынг барына. Мен келгенме кыабырынга, сени жокылап, Сен ырахат жат Фардыкда, мени саккыла...

Быллай бийик багга бошдан бермегенди аккылман кыарындашына. Тауулары нарт эпосларын жыйган адам халккыбызны ёлюмсоз этгенди. Дагыда Саидни илму-излем жаны бла уллу жетишими – «Таулуна календары» – адабият чыгармача жарашдырганыды. «Поэт орузланы Думалады 135 жылы болган кыарт вынадан – Жанатайлары Хаммергенден – 1927 жылда, аны ёлюрунден бир жыл алгга, жазып алганды. Артда, 1970 жылда, ол аны назму халда китап этип чыгарганды басмада», - деп жазады Шахмырзаланы Юрий.

Белгилисича, календары болгъан халкк бурнунгулга, бийик маданиятлыгга саналады. Малкьарлы этнограф таулулары тамырлары кыалай кючю болгъанлары кенг белгиле этгенди. Дагыда ол халккыбызда жюрюген тукум тамгаланы жыйганды. Кыбарты-Малкьар илму-излем институту ишлеген 1958-1974 жылларында Саид ай хаккы – 120 сом, бир кюннге коммандировкасы уа 1,30 сом болуп, элден элге жауа барып, жыйган билдирюлерни бююнлюкте бизни миллет сезимибизни кыураган кыйматыды.

Къанын кючю... Шахмырзаланы Саидни жашы Алексей да битеу жашууун таулары эм таулулары ариулыккыларын суратха тошюрюге жоралаганды. Таулада ташча кыаты адамла туудыла. Аладан бир, сёзсөз, Шахмырзаланы Саид эди.

КъАЛПАНЛАНЫ Марзият.

Тюбешу

Бу кюнледе Кёп функциялы жаш төлю арада малкяр халккы зор бла жеринден көчүрүлгенине эм Азияда жашаган жылларына аталган тюбешу болганды. Анда тамата эм жаш төлю бетден-бетке ачык ушак этгендиге. Таматаланы келечилери «Минги-Тау» журналны баш редактору, КъЧР-ни халкь поэти Додуланы Аскер, КъМР-ни маданиятыны сыйлы ишчиси Мусукаланы Сакинат, КъМР-ни сыйлы журналисти Шауланы Разият эдиле. Жаш адамла аланы сёзлери кёл салып тынгылагандыла.

Тюбешу башлангынчы КъМР-ни жаш төлюню ишлери жаны бла министрине орунбасары Ахметланы Артур кьонаклагъа арада экскурсия бардырганды. Анда айыргъа, окъургъа, тюбешуле бардырыргъа онгла бардыла. Быллай арала бизни республиканы битеу районларында ачылыккъдыла.

Ызы бла Ахмет улу сегизинчи марта кьуралган сурат көрмөч бла шагъырейлендиргенди. Хар суратда – халккыбызны тарыхы. Адамларыбыз эски суратланы атмай, көз гинжилерича сакълайдыла. Ала кеп затны юсюнден шагъатлык этеделе. Сёз ючюн, Азияда таулулары бетлеринде нюрлери, ышарганлары сейирсиндиреде. Ол кезиуде тунгюлселе, халккы жолу, тарыхы юзюлюк кьалыргъа боллукъ эди, адамла аны сезгендиге.

Сора тюбешу башланганды, ол малкяр тилде барганды. Ол бек көллендиреди, не десек да, юч кьырал тил да – орус, малкяр, кьабарты – бирча юрютюлорге керекдиге. Жарсыугъа, Нальчикде угъай да, тау элдеде окъуна ана тилибизде кьуралган ишле жокъну чегиндедиле.

Додуланы Аскер кьысха сёзонде Аппайланы Къазийни юйорюню юсюнден айтханды. Аны сабийлени арап тилге юйретгени ючюн, 1937 жылда ёлтюргендиге. Юч жашы уа Ата журтубузун фашистледен кьоруулай

Эсгериуле, магъаналы ушакъла, сейир хапарла

ёлгендиге. Азияда уа Къазийни юйорюнден төрт адам ёлгенди. Доду улу чертгенди: «Азияда халккыбыз кьалай сакъланганыны юсюнден сагъыш этсек, ангылайбыз: динибиз бла тилибиз бек болушхандыла. Къзаакълыла бла кьыргъызылыла тюрк тиллиле эм мусулманла болгъанлары таулулары көллендиргенди. Аланы бизге болушханлары, ниетлери таза болгъанлары эсибизден бир заманда да кетерик тойюлдо. Игилик игилик бла кьайтады. Мусукаланы Сакинат «Къзаакъ эпосу» бла «Манасны юсюнден айтыу» малкяр тилге көчюргенди.

Мусукаланы Сакинат бизни миллетибизни терен тамырлары болгъанын айтханды. Тау адет – ол кеси бир дунияды, аны бизни ата-бабаларыбыз узакъ ёмюрледе кьурагъандыла, анга кере жашаган жамаут да, адам да апчырык тойюлдоле. Тил жаны бла алсакъ да, нарт эпос, тауруларыбыз, жырларыбыз, жомакъларыбыз он халибизге да жетерикдиге, ала да жыйырманчы ёмюрде угъай, узакъ ёмюрледе кьуралгандыла. «Сиз барыгъыз да эшитген болурсуз Чабдарланы Сюлемени юсюнден, ол Каирде, Парижде да окъугъанды, кеп тилдеде сёлешгенди, дин ахлусу да болгъанды, операцияла да этгенди. Бюгюн бизни аллыгъызда сёлешген Ахметланы Артурну аппасы уа архитекторгъа окъугъанлыккъга, элибизден кетерге соймегенди. Кенделенде межгит, көпюру ишлегенди. Туугъан элин багъалай билген – адамлыкны шартыды. Азияда уа урулукъла сатылган тюкенле ачып, кьыралгъа уллу файда тошюрюп турганды», – дегенди Сакинат.

Ол жылдада окъуна таулула билим алыргъа, окъургъа итингенлей тургандыла. Мусукаланы Сакинат ол кезиуде медицина факультетни бошаган Таукенланы Магометни, Батырбекланы Махмутну, Теммоланы Далхатны эсгергенди. Тил жаны бла алимле, малкяр адабиятны битеудуния даражагъа чыгаргъан жазыучула – Къулийланы Къайсын, Отарланы Керим эм башхала, ала көчгюнчюлюкню сынаган төлюдендиге.

Шауланы Разият а таматала көчгюнчюлюкню юсюнден шох айтыучуларын эсгергенди: халккы элгенгени, титирегени кетер ючюн, заман керек эди. Дагъыда Разият Азияда биринчи жылдада хазна сабий туумагъанын чертгенди. Анга кьошаккъгъа уа ол кезиуде кьартла бла гитчечикле кьырылгандыла. Сабий таушу, аланы кюлгенлери, ойнагъандыла, чапханлары эшитилмей кьалган заман бир заманда да унутуллукъ тойюлдо. «Бир бирибизге билеклик

этейик, не кьыйын заманда да бирликди бизни тыяныр ташыбыз», – дегенди Разият.

Ызы бла жыйылганла «Устоявшие» деген документли фильмге кьарагъандыла. Аппайланы Ислам бла Мусукаланы Руслан а жырлары бла тюбешуиге энчи кьууат бергендиге.

БАЙСЫЛАНЫ Марзият.
Суратла авторнудула.

Байрам**Шуёхлукъну эмда сүймекликни цысы**

Шахарны тауушларындан букъгъанча, Мальбахов атлы орамдагы кеп кьатлы юйлени арбазында орналган 38-чи номерли «Дюймовочка» сабий садны уллу да, кенг да арбазы тюрлю-тюрлю байракъчыккъла бла омакъ жасалыпды. Къыйры кьарасанг да, тизгинликлик, тазалык эсленмей кьалмайды. Тюрсюню шарла, байракъчыккъла, алтын харфла бла «60 жыл» деген жазыула да көрүнедиге. Балачыкка да омакъ кийинип келгендиге. Аланы экинчи юйлери юбилейни белгилейди.

Жарым ёмюрден аслам заман мындан алгъа ачылган бу садны тышы, ичи да тюрленгендиге, анга жангы мекам да кьошулганды. Мында ишлегенле, Сабанчолары Асиятны башчы

администрацияны башчысыны орунбасары Атмырзаланы Земфира, шахарда билим берю департаментни башчысы Алим Мальбахов, Халккы билим берюде эмда илмуда ишлегенлени

лыгъында алагъа салынган борчну магъаналыгынын ангылап, тутхан ишлерин айыпсыз толтурадыла, деп таукел айтыргъа боллукъды. Анга мекамны энчи отоунда тагылган кеп магъау грамотала, дипломла, саугъала да шагъатлык этеделе.

Школгъа дери билим берген бу учрежденин байрамына кеп кьонак келгенди. Аланы араларында Нальчик шахар

профсоюзларыны жамаут организациясыны башчысы Татьяна Вологорова, сад бойсунган 31-чи номерли мектепни директору Анзор Егочев, битеулю билим берюню сыйлы ишчиси Светлана Хажалиева да болгандыла. Сёзсюз, ол кюн тюрлю-тюрлю жылдада юйретичюле болуп ишлегенле, ары юрюген, бусагъатда уа уллу жашла бла кызыла болгъанла да келгендиге.

Кьонаккъла кьуру кьоллары бла келгендиге. Атмырзаланы Земфира КъМР-ни Жарыкъландыру эм илму министерствоосуну сыйлы грамотасын юйретичю Жанна Соговагъа бергенди, ведомствону Ыспас кьагъытына уа Лариса Макарова тийишли болганды. Нальчик шахарны жер-жерли администрациясыны грамоталары эмда бюсореу

кьагъытлары бла уа Анжелика Хачетлова, Лилия Стриг, Вера Хатшукова, Любовь Кириллук саугъалангандыла.

Садикде биринчи кюнледен ишлеп башлагъанланы атлары да айтылмай кьалмаганды. Биринчи тамата болуп онбир жылны ишлеген Мария Земляная, андан сора келген Рахимат Шомахова, Вера Ющенко, Людмила Ше-

питько, Светлана Хажалиева белгиленгендиге.

Сабий садха тюрлю-тюрлю жылдада юрюгенле: Юлия Стриг, «Гелиос» тепсеу кьауум, даурбасчылары «Кавказны макъамлары» деген ансамбли, алагъа белгили кьобузу Башийланы Фатимат, юйретген сабийчикле да кьошулуп, орус, малкяр, кьабарты тилдеде назмула, жырла айтхандыла, тепсеулер, музыкалы инструментледе согуулары бла да кьонакъланы кёллерин көтюргендиге. Байрам шёндю бери юрюген сабийлени «Мени Къабарты-Малкьарым» деген жыры айтыулары бла бошалганды.

Тарыхны бетлерин ача, быллай шартланы керебиз: садик 2006 жылдан башлап 31-чи номерли мектепни бир кесеги болады. 2020 жылы декабрь айында уа «Дюймовочкагъа» филология илмуланы кандидаты Сабанчыланы Асият башчылык этип башлайды. 2021 жылны май айында уа ясли да кьуралады. 2022 жылны сентябрь айында уа юч кьауумгъа деп, балачыккълагъа жангы мекам эшиклерин кенг ачады. Жарык, эркин физкультура залы, медицина бёлюму да бюгюнлюкде кенг хайырланыладыла.

Бюгюнлюкде бери 418 сабий юйретичюлени, устазланы, аш этичюлени, врачны, медресетраны да бийик эмда энчи билимлери бардыла, ала кеп жаны бла фахмуладыла, ишлерине жуапыл кездем кьарагъан, тынгылы тамамлагъан адамладыла.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Орта Азиядан кытайтан экинчи-ючюнчю жыл эди, агъач мюлкде ишлейме. Жыйын таматама. Менден сора да, алтаулан бардыла. Хайт, деген жашла, бири биринден кырауулу, бири биринден жигит. Алыкъа бирибиз да юйдегили болмагъанбыз.

Агъачны теренинде уллу тереклени аударыбыз. Аланы ууак туурап, бир жанына жыйыбыз. Кыауум кюнден башхала келип, машиналагъа жюкюп, алып кетедиле. Район арада складлагъа жыйдыла. Андан ары кырайы элтгенлеринден халпарыбыз жокъду.

Биринчи жыл Суулу-Кюл тийресинде юч ай чакълы ишледик. Элден узакъ эди да, кече да анда кыла турдукъ. Ишлеген жерибизде кыя бар эди, аны бир мюйюшонде уа терен болмагъан дорбун. Аллына кыра хуна кылап, анда тургъанбыз. Кюз артыны сууукъ кюнлери жетгенде уа, юйге жыйышабыз.

Эшитгеним, кѳргеним

Айыу бла жолугъуу

Кыышда юй жумушла бла кюрешибиз. Экинчи жыл а, кюнде жылынганлай, биягъы агъач ишибиз башланады. Эрттен бла эртте турабыз, барыбыз да бир жерде жыйылабыз. Бу жол ат арба да берген эдиле. Аны ичин саламдан толтурабыз да, бирибиз арбаны сюрбиз, кыалганла жумушакъ саламда жатып барабыз. Элден юч-тѳрт кычкырым барып, Суу-Кыошулгъан жердебиз.

Юч кюндан юч суу келип, алайда бирге кыошуладыла. Сора ѳзенлеге жортадыла. Алайда ишлей турабыз.

Ишчи кереклерибиз а балтала, салтала, темир чюйле, сора бычыла. Эки салгы уллу бычыларыбыз бардыла, ала бла терек аударыбыз. Ол заманда шѳндюча, мотор бычыла жокъ эдиле.

Отун иште бек кыыйыны терекни адуургъады. Уллу бычы бла ѳкеулен аны эки жанындан тутуп, кесип тебирейдиле. Терекле уа аллай бийикледиле, башына кыарасанг, бѳркюнг тюшеди.

Аудургъандан сора уа, ууак туурап, атдырабыз. Бир жол бир уллу терекни аударыбыз, эки кылачдан базыкъ. Кѳп кюрешип, арыгъан да этебиз. Уллу томуроуну темир чюй бла жырып, жанына уа уллу агъач чюй урабыз.

Аны бошайбыз да, аууланганн да этебиз. Жашладан бири айтады:

– Бюгон кыаты ишлегенбиз. Арыгъан да этгенбиз. Юйге алгъаракъ барайыкъ. Клубда индийский кино боллукъду, анга да кыарайыкъ.

Анга барыбыз да ыразы болабыз. Элде аллай кино кѳргюзтселе, уллу, гитче да бара эдиле. Тиширыла кыагъанакъ сабийлери бла да келип тургъандыла. Ол кинолада сыймекликни юсюнден кѳп айтыла эди. Нѳгерлерим а, жыйырма беш-алтыжыллыкъ жашла.

Ашыбызны да ашап бошамайбыз. Кыалгъанын кыагытха чулгъап, агъачны жарылгъанына терен салып кетебиз, анда уа кыакъ этле да бар эдиле. Экинчи кюн ишчи жерибизге жууукълашханда, ат андан ары бармай, тохтап кыалады. Арбачы кыамичини да жетдиреди, болсада тепмейди ол жеринден.

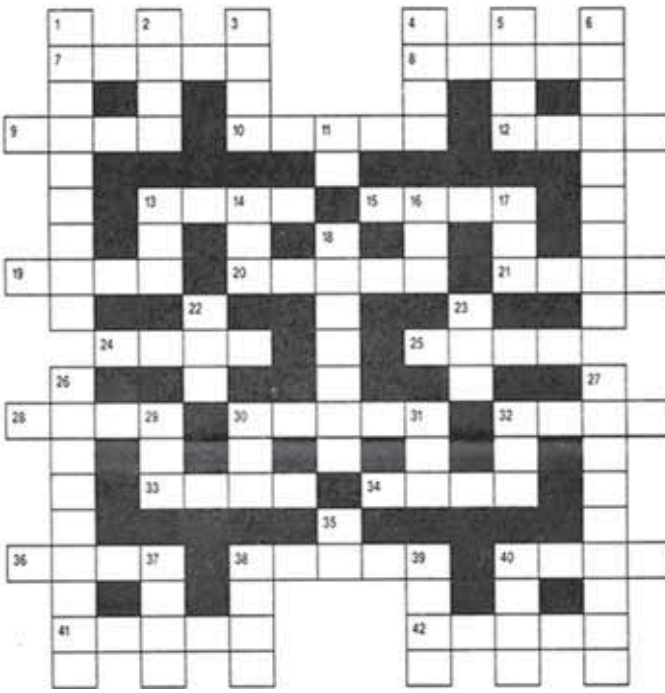
Жашладан бири айтады: «Оллахий, бу бир зат сезген болур», – деп. Сора арбачыны алайда кыюп, ишчи жерибизге атланабыз. Жууугъуракъ барсакъ, томуроуну юсюнде бир кыарелдини слейбиз. Уллу зат. Жууугъуракъ жанлап, айыу болгъанын кѳрдюк. Аркыасы бла бизге бурулду. Кыолубузда уа жалаңда балтала, бычыла.

Жашладан бири тынч, хахай этмей, ызыбызга кыайтайыкъ,

СѢЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Жашагъан жеринге адам, кыагыт да аны бла келедиле. 8. Ыннаны кыолунда бурулады. 9. Кюн чыгыш жаны. 10. Башхадан кыалган ырыскыга ие болган. 12. Кийик кыанатлы. 13. Сибирьде областха аталган уллу сахар. 15. Уллу бушуу. 19. Юй хайыуан. 20. Ёлгенге аны байрым ингриде юлешуичюле. 21. Биз ол халкъданбыз дейдиле. 24. Жарагъа канын тыяр ючюн салынган зат. 25. Ансыз жазыу этмезсе. 28. Улоуну тѳнгерген кесеги. 30. Ёхтем юй кыанатлы. 32. Ол кыобузда, роялда да болады. 33. Байрам терек. 34. Урушну иши. 36. Минги тауну тийресинде жер аты. 38. Малчы. 40. Шауаладан урушка дери жашагъан назмучу. 41. Кырулуш материял. 42. Билгич, обурлугъу, ажайыплыгы болгъан адам.

ѲРСИНЕ: 1. Жаз башында ала урлукъ атаргъа чыгадыла. 2. Гитче чалгычыкъ. 3. Ишин билген адам. 4. Таш буруу. 5. Бийикде хауода «айлануу». 6. Аллай кыиз аругъа саналады. 11. Гемуда, Дулдур, Жабагылы жары тай... 13. Ол тангда кырдыкга тюшеди. 14. Суу боюнунда ѳсген терек. 16. Кийик кѳгет терек. 17. Санланмай, саулай кыуурулгъан мал эт. 18. Жумушакъ кююш бетли металл. 22. Алай уллу, кыарыулу атха, тауга да айтадыла. 23. Бал туз орунуну таулула аны хайырлангандыла. 26. Кыызгъанчыкъ, нени да кыолуна жыяргъа кюршген адамны кыылыгы. 27. Тюеледе нѳгерлери бла жолоучулукъга чыкыгъан адам. 29. Шаркы кыралда тамата. 30. Сериюун желчик. 31. Бузулурга жарамагъан сѳз. 32. Алгын таулула юйлерин андан ишлегендиле. 35. Кечеге кѳкню кылаууру. 37. Бек ууакъ этилген аш. 38. Ууакъ аякылы мал. 39. Дин ахлусуну юйрету сѳзо. 40. Салкын жер.

Газетни 26-чы номеринде басмаланган сѳзберни жууапары:

ЭНИНЕ: 1. Науруз. 3. Зурап. 5. Жанкѳз. 8. Баппахан. 9. Далия. 11. Гюлханий. 12. Кыарампил. 14. Чечек. 15. Айгюл. ѲРСИНЕ: 2. Уруза. 3. Суусан. 5. Жансюер. 6. Залыкылды. 7. Сатанай. 10. Кимит. 13. Инжи.

Бизге жазадыла

Устазыма жүрек ыразылыкъ бла

«Заман» газетибизни бетинде «Ол халкъыны кыайгысы бла жашагъанды» деген материалны окуп, ѳтген жылланы эсгере, жазама. Чеченланы Шахангерийни жашы Шамил туугъаны 105 жыл болады, деп жазады Мусукаланы Сакинат. Шамил керти да багъалы, огурулу адам болгъанды, манга, мѳнеча кѳплеге да болушханды. Бир амалыгъыз бар эсе, устазыма жүрек ыразылыгымы билдирген бу чыгъармамы жарашдырып басмаласагъыз, кыуандырлыкъ эдигиз», – деп жазгъанды бизге Кыргызстанны элге билим беруде отличниги, элли журналисти, устаз Улакъланы Хадис.

Хурметли окуучубузну тилегин толтурабыз.

Адамлыгы, халаллыгы таныла, Аны киби жашла аз таулулада, Айтхан акыл сѳзлери да эсимде, Мен аланы шох кыаттайма кесиме.

Таза кыанлы, бийик билимли адам, Сыфаты да – аруу, сыйкюмлю тамам. Терен акыллы, огурулу кѳзлери, Алтындан да сыйлы айтхан сѳзлери.

Кыараганлай, биле эди кѳпгенин Андан керек болушлукъ излегенин, Сѳзлери да – ташха тамгъа басханлай, Кѳз кыарамы – танг жарыгы атханлай.

Кыайгынгы айтханлай ангылагъан, Сѳзлеринге эс буруп тынгылагъан, Алай эди Шахан-Герий уланы, Жашай эди миллетине кыуланай.

Жарыууму кыайгыз тилде айтханда, Ол да кыайгыз тилин анды жууапха. Министрин не огурулу кѳзлери, Умут эдирдиле айтхан сѳзлери.

Ол кюлгенде, мен да кюлдюм алайда, Ыразылыкъ сезип тууа арада. Телефонун кыолгъа алып, сѳлѳшди, Жумушуму этер ючюн кюрешди.

Педучилищедѳ окуп башладым, Мухапыкыны мен узакъгъа ташладым. Кыулукулда Шамил киби аз адам, Халкы жакыларгъа туугъан эди ол, баям.

Мени киби ол кѳплеге болушду, Жолла тарда, хар жер ючюн согушду, Билим кыоллу болур ючюн миллети, Андан эди чыракъ киби кюйгени.

Ол адамны адамы эди, керти, Ненчуланны умутуна тюзетди! Билим алгъан – ийе бла кыюу кыызгъан, Ол тирилтип, кѳп эди бизде базгъан.

Мен Шамилни сохтасынлай кыалганма, Мен ол айтхан билим жолу барганма, Кыалам алып, назму тагъама анга, Шамил киби туусун, тууса, халкыма!

Акылманны айтхан сѳзо жүрекде Сакъланады, ма бюгон да юйрете. Азап чекген халкыбызда алтынбаш – Аллай эди Шамиль деген таулу жаш!

Хар неге да кѳзо жетген, тирнекли, Окутхан да, ишлетген да миллети, Шахан-Герий жашы Шамил халкъына Кюршгенди билим жолла ачаргъа.

Айта эди: «Ледоколгъа буз чачхан Киби, алай кыыйын ишди окутгъан. Алай окуу – бизни алгъа элтирик, Кыыймалты да, кыолайлы да этерик».

Мен, «Заманда» окуп аны юсюнден, Сурагына сыйлоп кырап, кючюсоне, Эсгереме ишлери ол адамны, Аллайлалла дагъанлары аламны.

Арда кылып бизге сюрюгюн жоллары, Кыайтып келип, миллетни асыллары, Шамилчала, акыл айттып, эс берип, Кыуанч эди халкым, кыанатта керип.

Жүрегимде устазымы сыфаты, Кыайда болсам да, унутмайын, атын Мен бирге эмтип турама аны, Жаннеттеде солусун асыл жаны.

Министр окъуу юйню жоклагъанды

КъМР-ни саулык сакълау министри Рустам Калибатов ишчи жолучулугуну чеклеринде КъМКЪ-ну медицина колледжини студентлери бла тубешгенди. Бу жол ишчи къауумга багъу махкемелени таматарлары да киргендиле. Ала бла бирге саулык сакълау бѐломню керекли специалистле бла жалчыты онгла сюзюлгендиле, жаш специалистлени иш бла жалчытыуа энчи эс бурулганды.

Ол кюн Рустам Калибатов, колледжини бѐломлеринде болуп, дерсле къалай ѳтгенлерине къарагъанды. Министр бусагъатда медбрат-анестезист, рентгенолаборант, медсестра,

фельдшер, регистратор, фельдшер-медсестра эм башха усталла жетмегенлерин жарыуулу шартка санагъанды. Ол жаны бла колледж борчун тынгылы толтурулгъуна ышанганын да билдиргенди.

Тубешуно кезиунде студентле министрге кѳп соруу бергендиле, къайсы усталыккы сайларыкларын да айтхандыла, къонаккы оюмун билирге да излегендиле.

Ахырында Рустам Михайлович айырмалы студентлени да белгилегенди. Медколледжини таматасы Светлана Пшибиева уа, тѳреде жюригенича, министрге студент билетни тутдурганды.

Сауыагъа — малкъар тилге китапла

Къабарты-Малкъарны сатыу-алыу технология колледжинде болгъаныбызда, малкъар тилден бла адабиятдан окъутхан устаз Гуталаны Зайнаф дерслени тынгылы бардырыркъа малкъар жазыучулары китаплары болмагъаны чырмаулык этгенин айтхан эди. Башха регионладан келип, мында окъугъан сабийле кюн сайын бир нечча таулу сѳзге юйренедиле, ала бизни жазыучуларыбызны китапларын окъургъа излегенлерин кесибиз да кѳргенбиз.

Редакцияны водители Абу Дзамихов бла къоншуда жашагъаныбыз себепли, арбазда тубеше туруучубуз. Башында

айтылгъан окъуу юйге бара тургъанымлай, Абуна да нѳгер этдим. Колледжини директоруну окъутуу-юйретуу иш жаны бла орунбасары Асият Хацимова, Гуталаны Зайнаф малкъар тили бла адабиятны дерслерине жюриген сабийле бла бирге библиотекарларында тургъанлай, Абу «Заман» газетни редакциясы къурашдыргъан китапланы сауыагъа бергенде, усталла, окъучула да ыспас сѳзлерин букъурмагъандыла.

СУРАТДА: Абу Дзамихов Асият Хацимовагъа малкъар жазыучулары китапларын берген кезиу.

Бетни басмагъа **КУЛЬЧАЛАНЫ** Зульфия, **УЛБАШЛАНЫ** Мурат, **КУРДАНЛАНЫ** Сулейман, **ХОЛАЛАНЫ** Марзият, **МАМАЙЛАНЫ** Алий хазырлагъандыла.

Мюклени къолайлыкларынын ѳсдюре

Къабарты-Малкъарда эл мюкл техниканы жангыртуу, аны санын кѳбейтуу жаны бла аслам мадар этиле барады. Регионну Эл мюкл министрствосундан билдиргенлерине кѳре, былтыр мюклле аладан 204 жангысын сатып алгъандыла. Бурунгу жылда ала жаланда 128 комбайн, трактор эмда башха техника къолю болгъанларын эсге алып айтханда, былтыргъы

кѳрүмдюню бек игиге санаргъа тийишлиди.

Предприятиялагъа 2023 жылда 148 трактор, мирзеу жыйгъан – 13 эмда мал аш битимлени орган бир комбайн келгенди. Андан къалгъаны уа тюрю-тюрю эл мюкл техникады.

Ахыр беш жылны ичинде тюрюлиуени юсонден айтханда, мында тарихле бютунда игидиле: бу кезиуде эл мюкл пред-

приятяла бла мюклле сатып алгъан жангы техниканы саны 658 болады. Андан 458 – тракторладыла, 56 – комбайнладыла, къалгъанлары уа башха тюрюлеридиле.

Алай бла бюгюнлюкде республикада 5216 трактор эмда 614 комбайн барды. Ала сабан ишлени жик-жиги бла бардырырча жетедиле.

Хунерлиги, итициулюгю да бирлешип

Жаш адамларыбыз окъугъан, ишлеген жерлеринде жетишимли болгъанларына аланы жууклары, ахулары, танышлары угъай да, аланы бир заманда да кѳрмегенле окъуна къуаныр, ѳхтемленир ючюн къалмайдыла. Алай жашларыбыздан бири бла бу кюнде манга да шагъарей болургъа тыошгенди. Ол Огъары Малкъардан Чораланы Арсенин жашы Исламды.

Ол Къабарты-Малкъар къырал университетни Информациа амалла эмда программирование колледжини биринчи курсунда окъуйду, аны хар жумушунда да тири къатышды. Жарык келлю жашны нѳгерлерини араларында да даражасы жюриюидю. Жашны жырларгъа, тѳсерге, назму айтыргъа да фахмузу барды.

Бу кюнде уа Чораланы

Ислам, санатны бла чыгъармачлыккыны «БѳСТ «Лучший» деген продюсер ара къурагъан «Наследие талантов» халкъ-

ла аралы конкурсуна къатышып, «Суратлау сѳз» бѳломде 17-21-жыллыккы араларында лауреат болгъанды, дагъыда «Мен артистме» деген халкъла аралы конкурсада биринчи даражалы дипломгъа тийишли болгъанды.

Ол эки махтаулу атха шагъатлыккы этген къагъытлагъа уа РФ-де белгили режиссѳр-постановщик эмда продюсер Николай Федоренко, РФ-ни искусстволарыны сыйлы къулулкъчуу, «Карагод» фольклор ансамблини художестволу башчысы профессор Евгения Засимова, театр искусствону Н.Кобзонну атын жюриоген институтну тамата преподаватели Мария Корпусова, Москвада къырал маданият институту преподаватели Николай Бурыановский къол салгъандыла.

Энди — къырал даражалы эришулеге

«Спорт неонацизмге къажауду» деген чакъыруу бла аскер самбодан Нальчикде регионла аралы эришуу къуралгъанды. Анда СКФО-ну жети регионундан он сегиз аууруккъ къауумда 2006-2010 жыллада туугъан жюзден аслам гѳжеф къатышханды.

Эсеплеге кѳре, республикабызны спортчулары битеу да 23 майдал къытхандыла. Кеслерини къауумларында Къудайланы Беслан, Темирлан Каншоѳв, Алиджан Гафуров бла Хасан Паунеѳев хорлагъандыла. Экинчи эм ючюнчю жерлеге Къудайланы Ислам, Ахметланы Муса, Темирлан Хашаѳев, Самир Мешѳв эм башхала чыкъгъандыла. Ала барысы да энди Россейни биринчилигинде сермеширкидиле, ол а сентябрьде Кстово шахарда боллукъду.

Иш, ишчиле да излегенлеге

Нальчикде **5 апрельде** «Россеиде иш. Тап онглары заманы» деген битеуроссей ярмарка ѳтеркиди. Ол **10:00 сагъатда** башланырыкъды. Анга промышленносткы, эл мюклню, къурулуш эмда информация бла связь бѐломлени предприятиялары, ол санда каддрла къытылыккы сынагъан биригиуле да къатышырыкъдыла.

Ярмарканы кезиунде иш сурагъанла бош ишчи жерлери болгъан предприятиялары, аланы ишлегенлеге излемлерини, урунуу болумларыны, иш

хакъларыны, социал болушуккы да юслеринден билирге боллукъдыла. Келгенле дагъыда усталыккълагъа юйретуу, «Демография» миллет проектни чеклеринде къошакъ усталыккъ эмда амалла бла шагъарейлениркидиле, хунерликлерин ачыкълагъан сынауладан да ѳтерге онг табарыкъдыла.

Иш бла жалчытууну ярмаркасы Нальчикде, Шогенцук атлы орамда, 28-чи номерли мекямда, Къырал концерт залда ѳтеркиди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары эмда КъМР-ни Парламентини Аппаратында ишлегенле Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини I-IV чакъырууларыны депутаты, Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентинде Жмауат советни таматасы **БЕЧЕЛЛАНЫ Борисни жашы Илякса** эгечи **ГАБАЛАНЫ Мадина** (Бечелланы Борисни къызы) ѳлгенине улуу бушуу этгенлерин билдирип, къайгы сѳз бердиле.

Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентини депутатлары эмда КъМР-ни Парламентини Аппаратында ишлегенле Парламентни ишин къурау эмда финансла бла жалчытуу жаны бла управлениясыны бухгалтер эсеп эмда финансла бѐломню консультанты **ГАБАЛАНЫ Идрисни къызы Беллагъа** анасы **ГАБАЛАНЫ Мадина** (Бечелланы Борисни къызы) ѳлгенине улуу бушуу этгенлерин билдирип, къайгы сѳз бердиле.

Учредительле: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламентни бла Правительствоу

Баш редактор
КЪОНАКЪЛАНЫ Хасан

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ТЕКУЛАНЫ Хауа
(баш редакторму орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторму орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис
(жууаплы секретарь),
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
ТРАМЛАНЫ Зухура,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторму приёмный - 42-63-01. Баш редакторму орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 40-28-97.
Секретариат - 40-93-62. Корректорла, специалистле - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда **19 декабрьде** регистрациа этилгенди.

Регистрациа номер — **ПН № ТУ07-00118. Индекс - П 5893**

Газетни басмагъа «КъМР-Медиа» ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Издательство «Южный регион» ООО-ну типографиясында басмалангъанды. Ставрополь край, Ессентуки ш., Никольский орам, 3а

Номерге графикге кѳре **19.00** сагъатда къол салынады. **20.00** сагъатда къол салынгъанды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Мусукаланы Сакинат - дежурный редактор, Кучукуланы Сафият, Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасарлары; Ахметланы Люза (2-3-чю бетле), Бичѳчекуланы Жаннета (1,4-чю бетле), Гезияланы Валя (9,12-чи бетле), Зезаланы Лида (11,10-чу бетле) - корректорла.

Тиражы **1806** экз. Заказ № **527**

Багъасы эркинди.

РЕДАКЦИЈНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5
электронный почтаасы:
elbor_50@mail.ru